

**ГАЗЕТА «НАША НІВА»
Ў ФАРМІРАВАННІ І РАСПАЎСЮДЖВАННІ
БЕЛАРУСКАЙ НАЦЫЯНАЛЬНАЙ ІДЭІ**

Да канца XIX – пачатку XX ст. дзякуючы намаганням і плённай працы баларускіх літаратараў, грамадскіх дзеячаў, палітыкаў, публіцыстаў і навукоўцаў (К. Каліноўскі, Ф. Багушэвіч, А. Пашкевіч (Цётка), народніцкая група «Гоман», М. Доўнар-Запольскі, Я. Карскі, А. Луцкевіч, Я. Лёсік, В. Ластоўскі і інш.) былі сфарміраваны асноўныя палажэнні беларускай нацыянальнай ідэі:

беларускі народ з’яўляецца самастойнай нацыяй, якая, маючы славянскія карані, мае права на самастойнае і незалежнае існаванне;

беларускі народ валодае своеасаблівай і самабытнай этнаграфіяй і культуры, у аснове якіх палягаюць уласцівыя толькі яму традыцыі фальклорна-літаратурнай спадчыны;

беларускі народ мае ўнікальную гісторыю, насычаную славытымі і трагічнымі падзеямі, барацьбой за незалежнасць;

беларуская мова з’яўляецца найстаражытнейшай у асяроддзі славянскіх моў, мае пэўныя асаблівасці, выступае як самастойная нацыянальная мова, якая адлюстроўвае каштоўнасці і светапогляд беларускага народа.

Далейшае развіццё ідэі беларускай дзяржаўнасці, распрацоўку іх грамадска-палітычнай накіраванасці і магчымасці практычнай рэалізацыі атрымалі ў праграмных дакументах першай беларускай палітычнай партыі Беларуская Сацыялістычная Грамада, выказваннях і творах яе стваральнікаў і кіраўнікоў (А. Луцкевіч, І. Луцкевіч, А. Бурбіс, В. Ластоўскі, Ф. Стэцкі,

3. Жылуновіч і інш.). Дзеячы БСГ бачылі магчымасць рэалізацыі гэтай ідэі першапачаткова ў складзе дэмакратычнай федэратыўнай Расійскай дзяржавы. «Праграма БСГ, – успамінаў А. Луцкевіч, – стояла на грунце аўтанамічна-федэратыўным адносна да Расіі і ўсіх яе народаў, трэбавала нацыянальных свабод для беларусаў (беларускія школы, правоў для мовы), выступала проці самадзяржаўнае ўлады і за дэмакратычны лад, трэбавала для сялян зямлі, для работнікаў – фабрык і заводаў» [1, с. 72].

Адзін з лідараў БСГ Я. Лёсік галоўнае ў працэсе развіцця ідэі беларускай дзяржаўнасці ў 1905–1907 гг. бачыў у абуджэнні нацыянальнай самасвядомасці беларускага народа, цікавасці да гісторыі, паважлівых адносін да беларускай мовы. «Пачэснае імя «беларус», – пісаў ён, – вымагае дзела, яно накладвае на нас святую павіннасць працаваць на карысць свайго краю; шырыць свядомасць паміж бязбожна знядбаных, блудзячых у цемры братоў сваіх. Трэба будзіць свядомасць нацыянальную і грамадзянскую. Пара ўжо ўцяміць, што нацыянальна несвядомы народ – грамадзянска цёмны народ» [2, с. 121].

Далейшаму распаўсюджванню і фарміраванню беларускай нацыянальна- дзяржаўнай ідэі ў найбольшай ступені садзейнічала газета «Наша Ніва» (1906–1915 гг.) З выхадам газеты звязаны распрацоўка такіх важных накірункаў гістарычнага працэсу, як нацыянальная самасвядомасць, нацыянальная культура і дзяржаўнасць, якія выступаюць неабходнымі элементамі разумення яго заканамернасцяў, тэндэнцый і сямірэчнасцей. «Каб паўней выявіць тое значэнне, якое мела для прабуджэння беларускага адраджэнскага руху «Наша Ніва», – пісаў А. Луцкевіч, – трэба адзначыць тыя тысячы неведомых рэдакцый асабіста сялян і работнікаў, вучыцялёў, працоўных інтэлегентаў і студэнтаў, якія слалі свае карэспандэнцыі, вершы, артыкулы, дый проста пісьмы – з просьбай аб раду і ідэйнае кіраўніцтва. Трэба адзначыць велізарны ўплыў газеты на школьную моладзь – вучняў гімназіў, віленскае хіміка-тэхнічнае школы, праваслаўнае духоўнае семінарыі. Трэба адзначыць і тое, што тут атрымалі сваё «беларускае хрышчэнне» цэлы рад больш ці менш выдатных беларускіх дзечкоў, пачэснае імя ў гісторыю беларускага адраджэнскага руху» [1, с. 165].

Галоўнымі мэтамі выдаёў «Нашай Нівы» з’яўляліся наступныя: дапамагчы беларускаму народу вызначыцца з пазіцыяй нацыянальнай самасвядомасці і самасцвярджэння; усведамлення важнасці стварэння незалежнай беларускай дзяржавы. У праграмнай заяве рэдакцыі газеты сцвярджалася, што яна «будзе служыць усяму скрыўджанаму беларускаму народу», пастараецца быць «люстэркам жыцця». «Мы будзем старацца, каб усе беларусы, што не ведаюць, хто яны ёсць, зразумелі, што яны беларусы і людзі» [3, с. 1].

У справе палітычнай асветы народных мас вялікую ўвагу «нашаніўцы» надавалі выбарам у Дзяржаўную Думу Расійскай імперыі і парламецкім сродкам барацьбы за народную падтрымку. У адным з рэдакцыйных артыкулаў падкрэслівалася, што ў Думу патрэбна «на валасных сходах выбіраць людзей смелых, разумных, каторыя цяпелі за праўду і не пабаяцца нічога... А галоўнае, каб былі разборныя, разумныя і цвёрда стаялі за народ» [4, с. 1].

У будучым уладкаванні беларускай тэрыторыі, стваэнні сваёй дзяржаўнасці «нашаніўцы» важную ролю надавалі мясцоваму самакіраванню і звязанай з ім адукацыі народных мас. У артыкуле «Аб земскім самакіраванні ў Беларусі» рэкамендавалася ў земскае смакіраванне выбіраць «добрых людзей з мужыкоў. Тады яны шчыра будуць працаваць, каб падняць культуру і брацтва народа і завясці добрыя парадкі» [5, с. 8].

Ідэю мясцовага самакіравання «Наша Ніва» звязвала з развіццём беларускай мовы: «У роднай мове сваёй беларус усё лепш разумее, што тая мова – гэта яго душа, сэрца, усё што ёсць самае блізкае і дарагое чалавеку». У той жа час газета рэзка выступала супраць тых асоб, якія імкнуліся прынізіць, ачарніць беларускую мову, называлі яе «хамскай», «брыдкай», лічылі, што на ёй нельга размаўляць з вучонымі людзьмі, пісаць кнігі і артыкулы. Даючы адпор такім крытыкам, газета сцвярджала, што «дзве ці тры сотні гадоў таму назад усе законы і усе казённые паперы пісаліся ў нас нейначэй, як на нашай мове» [6, с. 3]. У развіцці і ўмацаванні ў шырокіх народных масах павагі і цікавасці да сваёй роднай мовы дзеячы «Нашай Нівы» прадугледжвалі магчымасць таксама абуджэння нацыянальнай свядомасці і стварэння незалежнай беларускай дзяржавы.

Імкнучыся зацікавіць беларускую правінцыю, газета змяшчала даведны матэрыял для сялян: даваліся парады, як лепш апрацоўваць зямлю, як яе ўгнойваць, розныя настаўленні, рэцэпты, асвятляўся вопыт гаспадарання ў замежных краінах. Пастаянна на старонках газеты друкаваліся кароткія паведамленні пад рубрыкай «З Беларусі і Літвы», карэспандэнцыі з Віленскай, Магілёўскай, Мінскай губерняў, інфармацыя з Капыля, Чашнікаў, Оршы, Гродна і іншых беларускіх гарадоў. У 1909 г. (№ 40) у газеце была надрукавана ананімная паэма «Тарас на Парнасе». У шэрагу нумароў у 1910 г. друкавалася «Кароткая гісторыя Беларусі», якую напісаў В. Ластоўскі. «Кароткая гісторыя Беларусі», выдадзеная затым асобнай кніжкай, выкарыстоўвалася як якасці падручніка для школ. «Можна з вялікай доляй упэўненасці сцвярджаць, што патрэба ў падобным падручніку нацыянальнай гісторыі рэальна існавала, – адзначаецца ў калектыўным даследаванні «Гісторыя беларускай дзяржаўнасці ў канцы XVIII – пачатку XXI ст.», – бо ўласная гісторыя прымушала задумацца пра ўласную дзяржаўнасць» [7, с. 262].

На працягу 1906–1909 гг. «Наша Ніва» надрукавала 906 карэспандэнцый з 489 розных вёсак і мястэчак Беларусі, 246 вершаў 61 паэта і 98 апавяданняў 38 пісьменнікаў [8, с. 5]. У 1910 г. было надрукавана 666 карэспандэнцый з 320 вёсак і мястэчак, у тым ліку: віленская губернія – 229, Мінская – 208, Гродзенская – 114 [9, с. 412].

Пад уплывам «нашаніўскай» ідэалогіі і культурніцкай працы ўзніклі маладзёжныя гурткі «Гурток беларусаў у Капылі», «Беларускі гурток» у Вільні, гурток чытачоў «Нашай Нівы» ў мінскай духоўнай семінарыі, «Гарадзенскі гурток беларускай моладзі», «Беларускі гурток» студэнтаў Юр’еўскага ўніверсітэта, «Беларускі літаратурна-навуковы гурток студэнтаў Санкт-Пецярбургскага ўніверсітэта». «Гэта сведчыць пра тое, што пэўная частка беларускага грамадства пачынала ўспрымаць нацыянальныя лозунгі і імкнучца да іх пашырэння і практычнай рэалізацыі» [7, с. 262–263].

Некаторыя вынікі развіцця беларускага нацыянальнага руху ў 1905–1908 гг. былі падведзены ў рэдакцыйным артыкуле ў лістападзе 1910 г. У ім сцвярджалася, што «з кожным годам беларускі рух прыносіць нешта новае, захоплівае новыя бакі нашага жыцця. І мы верым, што, развіваючыся ўсестаронна, беларускі народ цвёрдай і смелай ступою пойдзе па шляху да сваёй мэты – адраджэнне нацыянальнай культуры, нацыянальнай душы, – і мэты гэтай, – з кожным крокам уперод – будзе прыцягваць новыя грамады сыноў Маткі- Беларусі» [10, с. 1].

Пачатак Першай сусветнай вайны (жнівень 1914 г.) і правядзенне ваянных дзеянняў на тэрыторыі Беларусі, а затым акупацыя германскімі войскамі Віленскай, Гродзенскай і часткі Мінскай губерняў вымусілі выдаўцоў спыніць выпуск газеты «Наша Ніва». Гэта адмоўна сказалася ў цэлым на развіцці беларускага нацыянальнага руху, прыпыніла на некаторы час яго актыўную фазу.

«Значэнне «Нашай Нівы» ў беларускім адраджэнні велізарнае, – адзначаў вядомы беларускі гісторык М. Доўнар-Запольскі, – яна аб’яднала вакол сябе беларускія літаратурныя сілы. Самім фактам свайго з’яўлення яна выклікала да жыцця новыя таленты. Сярод блізкіх яе супрацоўнікаў мы бачым Цётку, Ядвігіна Ш., Янку Купалу, Якуба Коласа, Альберта Паўлоўскага, Цішку Гартнага, Максіма Багдановіча, Максіма Гарэцкага, Алеся Гурло, Змітрака Бядулю і інш.» [9, с. 412].

Аб’яднаўшы перадавыя сілы беларускага грамадства, газета «Наша Ніва» праводзіла змястоўную працу па актывізацыі нацыянальнай справы, развіцці і пашырэнні ўжывання беларускай мовы, абуджэнні нацыянальнай самасвядомасці, пачуцця патрыятызму. Абапіраючыся на яе шырокую і праўдзівую інфармацыю, «мужык пачуў сябе чалавекам, чалавекам-беларусам. Кожны крок наперад па дарозе да адраджэння беларускай нацыянальнай

культуры набліжае той час, калі беларусы ў сям’і братніх народаў перастануць лічыцца пасынкамі, калі счэзне апошняя спадчына паншчыны – пагарда да сваёй Радзімы», – прароча сцвярджалася ў адным з артыкулаў «Нашай Нівы».

Такім чынам, аргументаваныя і змястоўныя публікацыі аўтараў «Нашай Нівы» ў абарону правоў беларускага народа і яго чалавечай годнасці, абгрунтаванне і распаўсюджванне ідэі аб’яднання беларускай нацыі і яе правоў на стварэнне незалежнай дзяржавы, стваралі добрыя перадумовы для практычнай рэалізацыі гэтай высакароднай мэты. Супрацоўнічаючы з настаўнікамі, фельчарамі, пісарамі, аграномамі і іншымі прадстаўнікамі сельскай інтэлігенцыі, газета ставіла сваёй мэтай данесці да беларускага народа ідэі сацыяльнай роўнасці, неабходнасці развіцця мясцовага самакіравання, палітычнай актыўнасці як важных крокаў на шляху фарміравання беларускай нацыі, усведамлення ёй ідэі нацыянальнага самавызначэння і стварэння незалежнай беларускай дзяржавы.

Аналізуючы ўвесь спектр шматграннай працы калектыва «Нашай Нівы», можна з упэўненасцю канстатаваць, што аснова будучай беларускай дзяржаўнасці была закладзена плённай і нястомнай працай «нашаніўцаў» і іх паплечнікаў, адданных патрыётаў сваёй Радзімы-Беларусі.

Літаратура

1. Луцкевіч, А. Да гісторыі беларускага руху / А. Луцкевіч. – Вільня: Інстытут беларусістыкі, 2010. – 345с.
2. Лёсік, Я. Творы. Аповяданні. Казкі. Артыкулы / Я.Лёсік. – Мінск, 1994. – 335с.
3. Наша Ніва. – 1906. – 10 (23) лістапада. Факсім. выд. Вып. 1. – Мінск: Тэхналогія, 1992.
4. Наша Ніва. – 1907. – 20 ліпеня. Факсім. выд. Вып. 1. – Мінск: Тэхналогія, 1992.
5. Наша Ніва. – 1908. – 22 мая. Факсім. выд. Вып. 1. – Мінск: Тэхналогія, 1992.
6. Наша Ніва. – 1906. – 8 (21) снежня. Факсім. выд. Вып. 1. – Мінск: Тэхналогія, 1992.
7. Гісторыя беларускай дзяржаўнасці ў канцы XVIII – пачатку XXI ст. У 2 кн. Кн.1. / А.А. Каваленя [і інш.]; рэдкал.: А.А. Каваленя [і інш.]; Нац. акад. навук Беларусі, Ін-т гісторыі. – Мінск: Беларус. навука, 2011. – 584 с.
8. Наша Ніва. – 1909. – 12 (25) лістапада. Факсім. выд. Вып. 2. – Мінск: Тэхналогія, 1996.
9. Доўнар-Запольскі, М.В. Гісторыя Беларусі / М.В.Доўнар-Запольскі // Беларус. энцыкл., Нац. арх. Рэспублікі Беларусь; пер. з рус. Т.М. Бутэвіч, Т.М. Кароткая, Е.П. Фешчанка. – Мінск: БелЭн, 1994. – 510 с.
10. Наша Ніва. – 1910. – 11 лістапада. Факсім. выд. Вып. 3. – Мінск: Тэхналогія, 1998.

11. Наша Ніва. – 1910. – 17 сакавіка. Факсім. выд. Вып. 3. – Мінск: Тэхналогія, 1998.